

Moeizaam herstel

Volgens de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD) heeft de internationale recessie nu haar diepste punt bereikt. Na de wereldwijde inzinking van 1981 wijzen de prognoses in de halfjaarlijkse *Economic Outlook* 1) voor 1982 op een bescheiden herstel. Van groot belang is dat de deflatoire effecten van de olieprijsstijgingen in 1979/1980 langzamerhand zijn uitgewerkt en dat de betalingsbalanstekorten van de OECD-landen ten opzichte van de OPEC sterk zijn verminderd. In een aantal landen kan nu de binnenlandse consumptieve vraag wat aantrekken, vooral als de inflatie verder daalt; daarnaast kunnen voorraadvorming en export naar niet-OECD-landen voor een zekere stimulans zorgen. Aan de andere kant betekent voortzetting van het huidige restrictieve monetaire en fiscale beleid in bijna alle OECD-landen, dat het herstel slechts moeizaam op gang komt en pas in de tweede helft van 1982 en in 1983 aan kracht kan winnen. Een duidelijke opleving van de investeringsactiviteit wordt voornamelijk niet voorzien. Ook de werkloosheidsontwikkeling in de OECD blijft grote zorgen baren. Verwacht wordt een verdere stijging in 1982 tot 28,5 mln. personen ofwel 8% van de beroepsbevolking, waarna een stabilisatie kan optreden. Die stabilisatie is dan het saldo van een daling van de werkloosheid in de Verenigde Staten en een verdere stijging in Europa tot 10% van de beroepsbevolking in 1983.

Vergeleken met de situatie een jaar geleden is de meest opvallende verandering in de internationale verhoudingen het tanen van de macht van het OPEC-kartel. Onder invloed van de wereldwijde recessie, overschakeling op andere brandstoffen en efficiëntieverhoging in het energiegebruik is de vraag naar olie sterk gedaald. Bovendien is door uitbreiding van de productie in niet-OPEC-landen het aandeel van de OPEC in de wereldolieproductie in twee jaar tijd teruggelopen van meer dan 60 tot minder dan 50%. Zoals het er nu naar uitziet zullen in 1982 op de internationale oliemarkt nauwelijks of geen prijsverhogingen kunnen worden doorgevoerd, waarbij moet worden aangetekend dat de leveranties van Saoedi-Arabië nog steeds van doorslaggevende betekenis zijn voor de situatie op de wereldoliemarkt en daarmee voor de ontwikkeling van de wereld economie.

De opklaring van de situatie aan het oliefront betekent, zoals gezegd, nog niet dat de economie nu onmiddellijk opveert. De olieprijsstijgingen van 1979/1980 zijn in de meeste geïndustrialiseerde landen beantwoord met een verstrakking van het economische beleid — de OECD spreekt van een „impressive uniformity to restrain demand” — om de loon-prijsspiraal geen kans te geven en te proberen de winstmarges op peil te houden. Bovendien heeft over een breed front de mening postgevat dat de economische problemen voor een belangrijk deel aan een te expansieve monetaire en fiscale politiek in het verleden te wijten zijn. Het terugdringen van de rol van de overheid in het algemeen en van de begrotingstekorten in het bijzonder heeft in vrijwel alle westerse landen een hoge prioriteit gekregen. De OECD heeft niet veel goede woorden over voor een zo restrictief beleid als thans wordt gevoerd. Was aan een zekere recessie vermoedelijk niet te ontkomen, de ernst en de hardnekkigheid van de economische teruggang worden toch in hoge mate aan het gevoerde economische beleid toegeschreven. Op het punt van de inflatiebestrijding is weliswaar resultaat geboekt, maar dat heeft wel zeer zware offers gevraagd in de vorm van een aanzienlijke terugval van de bestedingen en een ernstige groeivertraging, en als gevolg daarvan ook een forse toename van de werkloosheid. Voor zover het restrictieve beleid gericht was op het terugdringen van begrotingstekorten was het weinig succesvol omdat door de recessie de belastingopbrengsten daalden en de uitkeringen opliepen. De snel stijgende rentelasten op de staatschuld waren voor de meeste landen nog een extra handicap voor het terugbrengen van het financieringstekort.

Wezenlijk voor het economisch herstel is hoe aan de aanbodzijde van de economie op de bescheiden vraagimpulsen wordt gereageerd. De recessie heeft niet alleen

tot onderbezetting geleid, maar door haar lange duur zeker ook tot vernietiging van productiecapaciteit. Het is de vraag hoe snel het bedrijfsleven weer zal kunnen oprakelen vanuit een in het algemeen slechte financiële positie. Voornamelijk bestaat er grote terughoudendheid om nieuwe investeringsprojecten aan te vatten. De OECD acht het onder deze omstandigheden in sommige gevallen noodzakelijk buiten de geijkte beleidskaders te treden om de aanbodzijde te stimuleren. Vermoedelijk wordt bedoeld op de verschillende vormen van gericht industriebeleid waarmee thans in een aantal landen wordt geëxperimenteerd. Alleen wanneer de investeringsactiviteit weer aantrekt kan een voldoende tempo van economische groei worden bereikt om de stijging van de werkloosheid te keren.

In Nederland zal in het komende jaar vermoedelijk nog niet veel van een opleving te merken zijn. Van de binnenlandse bestedingen zal zeker geen positieve impuls op de economische ontwikkeling uitgaan. Een eventueel herstel zal van de export moeten komen. Van groot belang is dat de concurrentiepositie de afgelopen jaren een substantiële verbetering heeft ondergaan. Maar de gunstige exportontwikkeling werkt slechts vertraagd door op de binnenlandse economische ontwikkeling. De bedrijfsenquête die onlangs door de gezamenlijke Kamers van Koophandel is gehouden leverde nog een allerminst rooskleurig beeld op: slechte rendementen, weinig investeringen en pessimistische toekomstverwachtingen. Het ziet er naar uit dat 1982 wel grotendeels verstreken zal zijn voordat de eerste tekenen van een internationale keer ten goede ook hier zichtbaar beginnen te worden. De last van de intussen verder olopende werkloosheid maakt het nog extra moeilijk weer uit het dal omhoog te komen.

Het beleid van economische herstructurering zal in het komend jaar moeten worden voortgezet. Prof. Rutten benadrukt in zijn Nieuwjaarsartikel dat de beleidsinspanningen niet zullen mogen verslappen op straffe van een nog ernstiger terugval later in de jaren tachtig. Onmiskenbaar is onder invloed van de ernstige depressie vorig jaar de meningsvorming over tal van omstreden beleidskwesties in een stroomversnelling geraakt. Te denken valt aan de kritische heroverweging van de collectieve uitgaven, het meer bespreekbaar worden van structuurwijzigingen in de sociale zekerheid, toenemend begrip voor de benarde positie van het bedrijfsleven en voor specifieke knelpunten, het ontstaan van een brede consensus over de noodzaak en richting van een industriebeleid (commissie-Wagner), toenemende eensgezindheid over het belang van een gematigde loonontwikkeling, oog voor differentiatie ontwikkelingen in bedrijven en bedrijfstakken en op de arbeidsmarkt en meer aandacht voor het vraagstuk van de (on)beheersbaarheid van de collectieve sector. Het is zaak in het komend jaar niet alleen de discussie op deze punten voort te zetten, maar ook tot een vertaling van de bereikte standpunten in beleidsmaatregelen te komen. Daar schortte het in 1981 nog aan.

Intussen mag de nood van de dag ons niet het zicht doen verliezen op maatschappelijke ontwikkelingen op langere termijn. De WRR heeft onlangs een belangwekkend rapport uitgebracht over vernieuwingen in het arbeidsbestel. Ter zake van de economische en sociale consequenties van technische ontwikkelingen is gedachtevorming nog zeer gebrekkig. De discussie over vernieuwingen in het besluitvormingssysteem op diverse niveaus verloopt moeizaam en verward. In een tijd van economische afbrokkeling kan de verleiding groot zijn terug te grijpen op oude waarden en klassieke recepten. Maar aan een restauratietendens is geen behoefte. Op de problemen van vandaag zullen eigentijdse antwoorden moeten worden gevonden. Dat zal ons ook in 1982 weer voor niet geringe opgaven plaatsen.

L. van der Geest

1) OECD, *Economic Outlook*, nr. 30, Parijs, december 1981.